

Jacob Israël de Haan

Pijpelijntjes

(Voorwinter 1904)

Pijpelijntjes (1904) is de debuutroman van **Jacob Israël de Haan** (1881–1924), en geldt als een van de eerste openlijk homoseksuele romans in de Nederlandse literatuur.

Ontstaansgeschiedenis van *Pijpelijntjes*

De roman speelt zich af in de Amsterdamse Pijp en beschrijft op vrij open wijze de intense relatie tussen twee mannen, Joop en Sam. Het verhaal is deels autobiografisch: Sam is gebaseerd op De Haan zelf, terwijl Joop model stond voor zijn toenmalige geliefde, de jurist Arnold Aletrino, die ook actief was in de homorechtenbeweging.

De Haan publiceerde het boek onder zijn eigen naam, wat voor die tijd uiterst controversieel was. De reacties waren fel: zijn familie, die afkomstig was uit een orthodox-joods milieu, verstootte hem, en Aletrino was woedend dat hun relatie zo herkenbaar werd beschreven. De Haan zag zich genoodzaakt het boek terug te trekken en op te kopen. Slechts enkele exemplaren zijn bewaard gebleven. Later schreef hij een tweede versie, waarin expliciete homoseksuele elementen sterk waren afgezwakt.

*De heruitgave die in 2025 onder auspiciën van
Stichting De Laatste der Mohikanen is uitgebracht is het oorspronkelijke boek
waarin alleen de spelling is aangepast aan de moderne tijd.*

Over de schrijver: Jacob Israël de Haan

Jacob Israël de Haan was een veelzijdige figuur: jurist, dichter, schrijver en journalist. Hij werd geboren in een streng joods gezin in Smilde en ontwikkelde zich tot een intellectueel die zich bewoog tussen literaire kringen, linkse politiek en religieuze tradities.

Na zijn omstreten debuut koos hij voor een carrière als journalist, waarbij hij onder meer schreef voor het socialistische dagblad *Het Volk*. In 1919 vertrok hij naar Palestina als correspondent en jurist. Daar radicaliseerde hij religieus en werd hij een voorvechter van de ultraorthodoxe joodse gemeenschap in Jeruzalem, fel gekant tegen het zionisme.

De Haan werd in 1924 op 42-jarige leeftijd vermoord in Jeruzalem. Hij was daar in Palestina, waar hij zich had gevestigd en zich steeds meer tegen het zionisme keerde. Zijn moord werd gepleegd door twee zionistische militanten, vermoedelijk als gevolg van zijn standpunten, die als verraad werden beschouwd door de zionistische beweging. De moord op De Haan geldt sindsdien als de eerste politieke moord in het mandaatgebied Palestina.

Samengevat: *Pijpelijntjes* was een literaire doorbraak én een schandaal. De Haan zelf was een uitzonderlijke en tragische figuur: een homoseksuele joodse schrijver die zich ontwikkelde tot een religieuze anti-zionist, vermoord om zijn overtuigingen.

Pijpelijntjes

is in 2025 opnieuw uitgegeven onder auspiciën van

Stichting De Laatste der Mohikanen

boeken die beklijven

www.delaatstedermohikanen.nl

De Laatste der Mohikanen

Promoot literair werelderfgoed
en stimuleert de leeshonger

ISBN 9789085485209

Inhoud

I – Huiszoeking	8
II – Verhuizen	16
III – Zwerfdag	25
IV – Riool	34
V – Toen Sam weg was	43
VI – Dood van de witte dief	51
VII – Mensen op de thee en niet voor meisjes	58
VIII – Duitse juffrouw	67
IX – Meid en Sam	76
X – Kippelol	84
XI – De jongen	92
XII – Boevendag	101
XIII – Malle begrafenis	109
XIV – Lieve student	117
XV – (Nog een avondje)	126
XVI – Schobberjongen	135
XVII – Celboef	144
XVIII – Celboef	153
XIX – Boevendiner	162
XX – Liefhebberij Komedie	171
XXI – M’neer Frits	180
XXII – De meid van Sam	189
XXIII- Arts-dag	198
XXIV – De laatste	207

I – Huiszoeking

Er is een tijd van komen, er is een tijd van gaan. Onze tijd van gaan was er. De Fles kwam 't ons zelf zeggen. We hadden pas gegeten. Brood, een stukje kaas, slappe thee en 't regende. Onze kanten overgordijnen waren in de was, alleen de rolgordijnen hingen vierkant-wit, hard wit voor 't raam en 't waterkleurige zonlicht spookte soms hevig of was weg ineens, luguber.

Sam lag achterover in zijn luie stoel met z'n handen om z'n hoofd en z'n benen rechtuit, dicht waren zijn ogen. Hij had verdriet en ik bekeek hem. Het regende kalmpjes.

Toen kwam de Fles binnen, op haar oude pantoffels heel stil. 'Goeiemorgen, heren.'

'Dag juffrouw...'

'Is m'neer Sam niet goed?'

Bij de tafel stond ze af te nemen, bordjes op de broodbak en 't vlootje op de bordjes. Hard rammelde ze de stilte stuk en dan alles in haar boezelaar... en toen resoluut: 'Ja, heren, ik zal 't u maar segge, maar d'r moet een verandering komme... u zal u van 'n andere kamer moeten voorzien... ik ga verhuizen.'

'Zo juffrouw... zo inene, midden in de maand?'

'Midden in de maand... nou, wat hindert dat? Ik heb hier ommers een weekwoning... ik ga maandag al.'

'Ja, maar juffrouw, wij hebben toch bij de maand gehuurd.'

'Och Joop, klets nou niet tegen d'r... ze gaat net zo min verhuizen as wij, maar ze het natuurlijk beter kenne verhuren en nou moeten wij d'r af. 't Is netjes.'

'Nee, juffrouw, daar het meneer Sam nou toch gelijk in, netjes is 't niet, dat moet ik ook zegge.'

'Netjes... netjes... wie praat d'r van netjes, iedereen zoekt

z'n voordeel, u net zo goed as ik. Ik breek m'n hele huishoude op, ik gaan in een conditie.'

'Donder dan eerst de kamer uit, zeg.'

'Afijn, ik zie 't wel, m'neer Sam het weer een boze bui... maar ik heb 't u gezegd...'

Sam lag weer in zijn luie stoel, waaruit hij niet op was geweest. Het regende

ruisend, over de ramen rotelde de wind, die de dikke druppels dun langs 't glas uitsloeg. Ik keek er naar. De straat was leeg geregend. Onder een broodkar zat een hond met natte haarbosjes op z'n rug, de broodjongen in een portiek.

'Zeg, Sam een mooie lol nou te verhuizen, we zitten net goed hier...'

'We verhuizen niet... we blijven stil hier...'

'toe nou, maak nou geen herrie... as ze ons kwijt wil, moeten we d'r toch af... ik zal wel wat anders zoeken...'

'Ik verdom 't ten minste, om in die regen te lopen... zeg, asjeblijft niet weer boven een stal...'

'Nee... dan zal ik maar dadelijk gaan...'

'Ja, dat 's goed... ik heb koppijn, ik ga slapen...'

'Zo, je laat mij maar in den regen lopen...'

'O, moeten we soms alle twee... ga niet... laat maar stil duvelen, 't zal gerust wel op z'n pootjes terechtkomen...'

'Nou dag...'

Vlak op de straatdeur stond de wind en ik had 'm net van voren. Ziezo nou eerst de Ostadestraat uit... daar is toch niks. En dan 't eerst de Govert-Flink, dat is altijd goedkoper dan de Jan Steen of de Van Wou. En eerst goed uitkijken... een kamer en een dubbel alkoof of 'n kamer en een zijkamertje en een enkel alkoof... en geen fluwelen stoelen... met ontbijt... Jezes... wat een regen. Nou die Sam is ook een typ.

De Govertflink smal en grijs. Overal verhuurbordjes... *een*

slaapkamertje te huur, nee, dat is niks... *gemeubeleerde kamers te huur*. Daar maar es effe kijken, dan druip je meteen wat uit... wat een regen.

Eén bel maar... dat is ook lollig, dan heb je altijd dat twee-en-driemaal-gelelebel voor de bovenburen. Zelf is 't één hoog. Toch maar even bellen... éénmaal.

Van bovenaf, achter 't open-raam, maar geen hoofd eruit voor de regen...

'Wie is daar?'

Stap 't portiekje uit, waar 't net droog is en tegen die achter 't raam...: 'Juffrouw, ik wou de kamers weleens zien.'

De juffrouw bekijkt van natte hoedentop tot afgetrapte en aangeslagen broekspijp. 'Die benne al verhuurd.'

'En 't bordje staat nog aan.'

'Dat is van andere kamers. ik verhuur an meer dan an een.'

'Dan wil ik die andere kamers weleens zien...'

Dicht 't raam. Maar met een toeslag nijdig van verrek-nou en niet een zachte van ik-kom-open-doen.

Dus verder maar weer.

De regen nog erger geworden. *een slaapkamertje te huur... hier kunnen nette commesaals geplaatst worden*. Zal daar even inlopen en schuilen... over commesaals kan je langer praten as over kamers. Maar even doen. Drie bellen deze keer. Het is tweehoog, één rechte trap, een kromme, alle twee donker...

'Wie daar wie is daar?'

'Ik kom de kamers zien...'

Een stilte, m'n capemantel en m'n hoed hangen druipend zwaar, in m'n hoofd een droog gevoel van moeheid, de grijze huizen aan de overkant tintel-trillen voor m'n brandhete ogen... 't trapgat gaapt donker naar boven. En altijd regent 't nog.

‘Kom u maar boven,’ zegt moeder.

‘Goed juffrouw.’

Boven aan de tweede trap, kijk-hangend naar beneden in de diepe trapdonkerte, een dikke juffrouw, met een bleekbol gezicht, natte oogjes, pofwangetjes.

‘Dag m’neer.’

‘Dag juffrouw uw dochttertje zei, dat ‘k maar even boven zou kommen.’

‘Moeder is binnen’ snerpt pofwangige, gaat u maar naar voor.’

In de kamer zit de moeder, mager en ‘t dundonkere haar grijs.

‘Gaaf u zitte m’neer. Jansie neim m’neer z’n cape d’ris af, maar knoei ‘r niet mee, gaat u hier zitten... ik ben een beetje doof... hang ‘m goed uit Jansie, dan kenne we praten... anders komme d’r valse vegen in. U permeteert, dat ik met m’n werk doorga?’

Moeder stopt ‘n kous. ‘n Donker glimgroending spant strak over ‘n koppie zonder oor, ‘n groot gat in de harde korstzool, uit de korte rok een groezel-grauwvoet met zwarte nageltjes.

‘En u komt de kamers zien?’ doof-vraagt de oude en haar woorden cadansen met de stopnaald mee.

‘Ja, juffrouw... voor m’n vrind en mij.’

‘O, zo... twee enkele heren, dat zou ons net goed lijke, u begrijpt as weduwe met een enkel meissie ka-je alles niet in je huis hebben...’

De pofwangetjes bollen op onbloosbaar, de natte oogjes kijken naar ‘t kacheltje, aandachtig.

‘Ziet u, ‘t bennen eigenlijk zo zeer geen kamers, we hebbe alleen deze kamer en de slaapkamer van mij en van m’n dochter. Nou ja en dan nog zo’n kolenhokkie. Maar op de zolder hebben we een snoezig kamertje laten afschieten. Een

aardig papiertje an de muur...'

't Kachelkje brandt, een warme loming lijst in de kamer neer , van ver lijkt de oud dove leuterstem te ledderen. Ik ben moe en slaperig, mijn natte goed damp't zwaar...

'Een schilderijtje. U kan u wel voorstelle en Jansie kan 't u nog wel eris late zien.'

De lijzige warmte loomt, in m'n moe-brandende ogen doffen de dingen zwaar... de oude is klaar met stoppen, schuift de vuil-grijze voet vlug in 't kousgat. 'U zal meer as 'n kind over huis zijn...'

Buiten regenklettert 't sardierig tegen de bedamp'te ruiten...

'Ja juffrouw, ik wil me d'r nog wel deris op bedenken, ik moet d'r ook nog met m'n vrind over prate...'

'Wil u niet eerst 't kamertje zien?...'

'Ik vrees juffrouw, dat 't voor ons te klein zal zijn. Voor mij hindert 't niet, maar m'n vrind is student...'

'Moeder, neem u asjeblijft geen studenten in huis, dan benen we in 'n dag met onze naam op straat.'

'Bent u ook student, m'neer?' leuterlijst de oude, terwijl ze rugbuigend d'r andere kous uittrekt en spant over 't kopje, 't rimpelgezicht naar mij vragend.

'Jansie, kijk eris of de kool al is doorgebrand...'

'Ik? nee juffrouw...'

'Nou Jans, nou zie je ommers zelf?'

'Enfin u hoort ervan... juffrouw, als u...'

'Uw cape m'neer?...'

'Ja, als u wilt...'

'Jansie, laat 'm niet langs de muren slepen, anders bederf je m'n hele gang...'

Buiten weer in weer en wind... verderop. 't Is half twaalf al. De scholen lopen uit, de jongens lawaaiend met d'r jassen en

capes hoog-opgezeild, de wind d'r in en de korte tricotkuitbroeken flodderend. Een paar andere aan de goot spat-spielend met 't modderige stadswater. En vlak naast de school, *kamers te huur*. Eén hoog, een net huis, in 't souterrain een boter- en kaaswinkel, in 't huis niets. Maar even bellen.

'Jè, wie is daar?...'

'Om de kamers, mevrouw.'

'n Kletterlachje, uit 'n andere kamer 'n kletterlachje, over de trapleuning leun-liggen vier meisjes en hun lachjes rinkelen licht, tinkelend over mekaar heen...

'O, Joliette... 'n monsieur om de kamers... Odette ça te va à toi, mais non, mais non.'

't Licht schijnt achter me uit 't boventrapruit.

'Komt u maar even boven m'neer ah, mais non, de kamers zijn al verhuurd.'

Sta nog beneden aan de trap en begrijp, de wind waait net de deur in. En een fijn bovenstemmetje en een ander en nog een ander...

'Wilt u de kamers niet zien... par nuit et par jour... mais Joliette, c'est pour toi Odette...'

Weer op straat. Regen en rommelende wind, al maar door, de kamerhuurbordjes nat. *Een nette commensaal gevraagd... hier kunnen nette commensals geplaatst worden... een slaapkamertje te huur... gemeubileerde kamers te huur*

No. 254 één hoog... onder een groentehuis, drie bellen. Dat 's goed, maar dadelijk binnengaan.

Een vrouw, een ouwe man, twee kinderen. Pieslucht.

'Dat 's me vader... vader 'n m'neer om de kamers... gaat u even mee m'neer.' Het is achter. Een grote kamer en goed licht, een dubbele alkoof.

'Is 't voor u alleen, m'neer?'

'Nee juffrouw, voor een vrind en mij, maar één kamer met

‘n alkoof is ook heel goed.’

‘Hoe vindt u de kamer... kijk is, u heb hier een prachtig uitzicht op de tuinen van de Jan Steen...’

‘De kamer is heel goed, maar u begrijpt, ik moet d’r eerst nog eris met m’n vrind over spreken... die wil ‘m misschien ook nog eens zien...’

‘Ja m’neer, daar kan ik niet op wachten, ik ben nog met ‘n ander ook in gesprek, en die komt morgenmiddag om uitsluisel.’

‘Nou, weet u wat, dan neem ik ‘m, maar wat ik zeggen wou, hoe zijn de burenen?’

‘O, die bennen heel goed. Maar apperepo m’neer, u denkt toch wel om ‘t statiegeld?’

‘Ja, hoeveel is ‘t?’

‘Vier gulden m’neer.’

‘Vier gulden? dat is nogal veel.’

‘Hoe kan u dat nou zegge, de huur is vijftien gulde voor een, en achttien voor twee, een week huur voor statie, dat is ommers altijd, en vier gulde is nog geen eens ‘n week.’

Betaal, nog negen stuivers over.

‘Nou, dan neem ik ‘t bordje maar af... dag m’neer wanneer komt u d’r op?’

‘Ik denk maandag, maar misschien zaterdag... rekent u maar op zaterdag, dat is beter, de boel is toch leeg... dag juf-frouw...’

‘Dag m’neer.’

Dan vlug naar huis, al over twaalfen... gauw even ‘n ons worst meenemen. En blij-vlug door de altijd nog raas-ruisende regen naar thuis.’ M’n cape over m’n arm, die zwaar werd en m’n jas doornat.

Sam lag op de grond achterover in een stel kussens z’n ogen droom-vaag.

'Dag...'

'Goeiendag... ben je al terug?'

'Al terug?... ik ben goddomme doornat.'

'Regent 't nog zo?'

'Nou of 't, heb je geslapen?'

'Ja... gesoesd, nou je 't zegt, hoor ik ook, dat 't regent... ben je klaar?'

'Ja, een prachtige kamer met 'n dubbel alkoof, zeg, en achttien pop, niet duur hè?'

'Nee, dat 's goed, wanneer gaan we d'r heen?'

'Ik dacht van zaterdag... zeg, Sam, ik heb zo bar gesjouwd, geef me 'n zoen.'

'Nee, hoor... neem d'r maar een als je zin hebt...'

En over het bruine gezicht van Sam boog ik heen. Met een verende borstbuiging boog hij op en gaf me een slag tegen mijn ogen aan, dat wit licht, geelwit voor mijn gezicht opfelde.

'Daar... daar...'

'Godschristes, zeg...'